

COMMENTAAR BIJ BERICHTGEVING OVER KERNWAPENGERELATEERDE ZAKEN IN DE NEDERLANDSE PERS

26 oktober t/m 2 december

Iran

Iran en Irak voerden waar het gaat om kernwapengerelateerde berichtgeving de afgelopen weken wederom de boventoon.

In het Algemeen Dagblad van 30 oktober staat in het artikel 'Teheran buigt niet voor druk': *'Het Internationale Atoomenergieagentschap (IAEA) buigt zich op 25 november opnieuw over Iran. Indien het land tegen die tijd niet alle twijfels over zijn nucleaire programma heeft weggenomen, wordt de kwestie doorgespeeld naar de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.'*

Dit is niet geheel juist. Of de kwestie-Iran doorgespeeld gaat worden naar de Veiligheidsraad als niet alle twijfels over het nucleaire programma zijn weggenomen staat helemaal niet vast. Daarover zal de Board of Governors van de IAEA een besluit moeten nemen. Er is geen sprake van een automatische dooverwijzing.

In de Provinciale Zeeuwse Courant van 1 november staat geen enkele verwijzing naar de legaliteit van uranium verrijking: een cruciaal stukje informatie voor een niet-ingewijde lezer. Dat geldt ook voor de Gelderlander van 6 november. In het opiniestuk van Guido Vigeveno staat ook:

'In tegenstelling tot het Irak van Saddam Hussein heeft Iran wel een serieus nucleair programma' waarbij stilzwijgend wordt aangenomen dat het om kernwapens moet gaan.

De Volkskrant van 2 november gaat in het korte artikel 'Iran bereid half jaar lang geen uranium te verrijken' in die zin ook kort door de bocht wanneer wordt gesteld:

'De Veiligheidsraad van de VN legt Iran mogelijk sancties op als het zijn verrijkingsprogramma niet voor 25 november bevriest.' Dat de kwestie in eerste instantie bij de IAEA aan de orde zal komen, wordt hierbij helemaal niet meer vermeld.

Ook in Trouw van 9 november wordt in het artikel 'Nog geen akkoord Iran-EU' wordt dezelfde fout gemaakt:

'Als er voor 25 november geen doorbraak is, wil het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) in Wenen naar de VN-Veiligheidsraad stappen wegens de verrijking van uranium door Iran en de geheimzinnigheid rond zijn nucleaire programma. De V-raad zal dan worden gevraagd om sancties op te leggen.'

Het persbureau Novum meldt op 9 november: *'Iran heeft de afgelopen jaren verscheidene proeven gehouden met de Shahab-3, die een bereik heeft van ongeveer tweeduizend kilometer en in theorie kan worden uitgerust met kernkoppen.'* Er wordt niet vermeld wat de bron is van de 'theorie'.

In het artikeltje 'Iran kan Israël treffen met raket' in Trouw van 10 november staat:

'Iran is in staat om op grote schaal zogenoemde Shahab-3 raketten te produceren, een middellange-afstandswapen waarmee doelen in Israël en de Amerikaanse troepen in het Midden-Oosten kunnen worden geraakt.'

Feitelijk klopt dit inderdaad, maar voor de volledigheid had vermeld moeten worden dat Israël herhaaldelijk bedreigd heeft nucleaire installaties in Iran aan te vallen.

Hetzelfde geldt overigens voor het ANP-bericht 'Iran kan raket met groot bereik maken' van 9 november.

De Volkskrant schrijft op 12 november in het artikel 'Iran nog niet bereid nucleair programma stop te zetten':

'Als de gesprekken tussen Iran en de EU mislukken, zal de VN-Veiligheidsraad waarschijnlijk maatregelen nemen tegen de islamitische staat.'

En in het artikel 'Onverplicht nummer' uit het NRC Handelsblad van 16 november staat:

'Als deze afspraak niet was gemaakt, waren uiteindelijk via de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties scherpere maatregelen afgedwongen; ten minste economische sancties en mogelijk zwaardere straffen onder Amerikaanse druk.'

Dit gaat in beide gevallen veel te kort door de bocht. Correct is dat de IAEA een rapport over Iran uitbrengt en indien dit niet bevredigend is kan de 'Board of Governors' (bestuursraad) van de IAEA besluiten de kwestie aan de Veiligheidsraad voor te leggen. Die kan vervolgens besluiten tot het opleggen van sancties over te gaan, maar dat is gezien het vetorecht van de permanente leden van de Veiligheidsraad allerm minst zeker.

Dezelfde fout wordt ook gemaakt in de Telegraaf van 23 november, in het artikel 'Iran: opschorting uraniumverrijking':

'Daar wordt komende donderdag bekeken of Iran aan de eisen heeft voldaan. Als dat niet zo is, loopt het land kans op sancties die opgelegd kunnen worden door de VN-veiligheidsraad.'

En eveneens in het artikel 'Iran wil afdingen op deal met EU' in de Telegraaf van 26 november:

'Bij een negatieve uitspraak zal de IAEA de zaak bij de Veiligheidsraad van de VN neerleggen.'

In het ANP-bericht 'Iran schort uraniumverrijking op' van 14 november en in het artikel 'Iran schort verrijking uranium volledig op' in de Provinciale Zeeuwsche Courant van 15 november staat:

'Iran stemt in met de eisen van de internationale gemeenschap om de verrijking van uranium volledig op te schorten. [...] „Wij hebben volledige overeenstemming bereikt", aldus een tevreden diplomaat die namens de Europese Unie deelnam aan de gesprekken. De EU eiste dat Iran met het verrijken van uranium stopt omdat dat een schakel kan zijn in het ontwikkelingsproces van atoomwapens.'

Hoewel deze weergave feitelijk klopt, kan enige verwarring gewekt worden. Iran schort uraniumverrijking voorlopig geheel op, maar houdt wel de infrastructuur ervoor in stand. Van een volledige stopzetting is dan ook geen sprake.

Arnout Brouwers schrijft in het artikel 'Goede trouw mullahs moet nog blijken' in de Volkskrant van 15 november:

'Want boven dit diplomatieke succes zweeft de onuitgesproken vraag hoe de Europeanen zich zullen opstellen als Teheran opnieuw, zoals bij de vorige Europees-Iraanse deal in oktober vorig jaar, te kwader trouw blijkt te hebben gehandeld. [...] De [Amerikaanse, red.] scepsis over de 'Europese aanpak' is alleen maar gegroeid toen bleek dat Iran de Europeanen vorig jaar een loer had gedraaid met valse beloftes.'

Eens te meer moet gezegd worden dat Iran met betrekking tot de overeenkomst van oktober 2004 voor zover bekend niet ter kwader trouw heeft gehandeld. Er was afgesproken dat Iran uraniumverrijking voorlopig zou opschorten, maar hierbij was geen termijn genoemd. Dat Iran op een bepaald moment deze opschorting wilde beëindigen is dan ook niet in strijd met de afspraak. Dezelfde kritiek kan geleverd worden op de volgende passage in het artikel 'Iran overtuigt IAEA bijna' van de redactie buitenland van Trouw (16 november):

'Ook is Washington wantrouwend, omdat Iran in 2003 afspraken over een moratorium op verrijking na een halfjaar weer verbrak, en omdat het land de IAEA eerder onvolledig inlichtte over zijn nucleaire programma.'

Verder staat in hetzelfde artikel van Arnout Brouwers:

‘Voor Israël is een fundamentalistisch regime met kernwapens een levensbedreiging ...’

Het zou correcter geweest zijn wanneer hierbij ook vermeld was dat Israël zelf met zekerheid over kernwapens beschikt. Waarom is alleen een ontwikkeling die Israël bedreigt van belang en niet andersom?

In het al eerder aangehaalde artikel ‘Onverplicht nummer’ (NRC Handelsblad, 16 november) valt verder te lezen:

‘Het is pas goed nieuws als Iran volledige openheid geeft over zijn nucleaire programma en dito bedoelingen, als het tegemoetkomt aan de eisen van het Internationale Atoomenergie Agentschap (IAEA) en als het zich houdt aan het Non-proliferatieverdrag tegen de verspreiding van kernwapens.’

Hoeveel twijfels er ook over mogen zijn, voorlopig is er geen enkel bewijs dat Iran op het moment geen openheid over het nucleaire programma en de bedoelingen geeft of zich niet houdt aan de het Non-Proliferatie Verdrag. Voorlopig lijkt het er ook op dat Iran tegemoet gekomen is aan de eisen van de IAEA.

In een ANP bericht van 18 november staat:

‘Verrijkt uranium kan worden gebruikt voor de vervaardiging van kernwapens. Iran heeft steeds volgehouden dat het verrijkt uranium alleen wil gebruiken voor vreedzame doeleinden.’ Hier wordt verzuimd te vermelden dat verrijkt uranium inderdaad gebruikt kan worden voor vreedzame doeleinden. In plaats daarvan wordt het in de vorm van een ontkenning van de Iraanse woordvoerder weergegeven, dus als een mening en niet een objectief feit.

In het Parool van 20 november staat:

‘Iran is op volle kracht bezig uranium gereed te maken voor verrijking, waarna het gebruikt zou kunnen worden voor de productie van atoomwapens’

En:

‘Iran heeft altijd gezegd alleen een civiel nucleair programma te hebben, bestemd voor de opwekking van energie. De Iraanse afgevaardigde bij het IAEA, Hossein Mousavian, ontkent ook stellig dat zijn land nu bezig is met de productie van UF6. "Dat is een regelrechte leugen, die ik absoluut afwijst."

Als de claim van de IAEA-diplomaten wel op waarheid berust, kan dat leiden tot een ernstige crisis tussen Iran en bezorgde Westerse landen, aangevoerd door de Verenigde Staten.’

Uit deze zinnen kan de onwetende lezer niet afleiden dat een verrijkingsprogramma niet alleen de basis is voor een kernwapenprogramma, maar ook deel uitmaakt van een civiel nucleair programma. Dat is echter cruciale informatie om de bewering van de Iraanse afgevaardigde te kunnen beoordelen.

Verder wordt de oorspronkelijke bewering van Colin Powell slordig weergegeven: *‘Colin Powell, de scheidende Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, zei eerder deze week al over informatie te beschikken waaruit zou blijken dat Iran bezig is met de ontwikkeling van een atoomwapen.’*

In feite had hij gezegd dat er bewijzen waren dat Iran een onderzoeksprogramma had om raketten geschikt te maken voor het dragen van kernkoppen.

Harald Doornbos schrijft in het Brabants Dagblad van 22 november in het artikel ‘Iran speelt met vuur ondanks nucleair akkoord over “moslimbom”’ en in de soortgelijke artikelen ‘Iran

speelt met vuur' in de Haagsche Courant en 'VS letten op Iran ondanks belofte geen kernwapens te maken' in de Gelderlander van dezelfde dag:

'De kans is inderdaad groot dat Iran in het geheim aan zijn kernbom blijft 'bouwen'. Het land is een van de aartsvijanden van Amerika, en werd door president Bush samen met Irak en Noord-Korea bestempeld als 'schurkenstaat'.'

Hoe groot de kans is dat Iran in het geheim aan een kernbom bouwt valt op grond van openbare bronnen niet te zeggen. Vooralsnog heeft de IAEA echter geen enkel bewijs in die richting kunnen vinden. Dat de waarschijnlijkheid af hangt van het al dan niet door president Bush als 'schurkenstaat' bestempeld worden, is een vreemde redenering. Met betrekking tot Irak bleek die in ieder geval niet op te gaan.

In het Parool van 24 november staat in, het van de Christian Science Monitor overgenomen, artikel 'Een Iraanse kernbom kan het begin zijn van een atomaire wedloop in het hele Midden-Oosten':

'De mogelijkheid dat Iran een nucleaire macht wordt, geeft hoe dan ook reden tot zorg. Het land is van cruciaal belang voor de olieproductie, het vormt een bedreiging voor Israël en het islamitische regime kent zichzelf een belangrijke rol toe in de moslimwereld. Maar het grootste risico is dat Iran, als het kernwapens bezit, een nucleaire wapenwedloop in het Midden-Oosten zou kunnen veroorzaken.'

Hierbij wordt ten onrechte niet vermeld dat Israël, als enige land in het Midden-Oosten, bewezen over kernwapens beschikt, hoewel daar verderop in het artikel wel naar wordt verwezen. Impliciet wordt ook veronderstelt dat alleen bedreigingen gericht op Israel relevant zijn, en niet omgekeerd een bedreiging voor Iran vanuit Israel. Dit is ook het geval in de berichtgeving in Tubantia (25 november).

In de Trouw van 25 november schrijft Eildert Mulder:

'Bij dat alles komt de vraag, vanaf het begin gesteld, waarom een land met zoveel aardgas atoomcentrales bouwt.' Daarbij wordt impliciet een soort veto gelegd op de vrijheid van een staat om zelf te beslissen over het gebruik van haar hulpbronnen. Het argument werd in de tijd van de sjah, de pro-Amerikaanse leider van Iran voor de revolutie van 1979, die de basis legde voor het kernenergieprogramma, nooit gebruikt. Datzelfde wordt gedaan door Harald Doornbos in het Brabants Dagblad van 22 november:

'Teheran houdt vol alleen het fundament te leggen voor de opwekking van energie door kerncentrales. Voor een land dat beschikt over enorme olie- en gasvoorraden, klinkt dit verhaal verdacht.'

De wetenschapsredactie laat ook impliciete politieke oordelen in haar beschrijving van het Iraanse programma sluipen. Ze schrijft:

'In dit hele scala van activiteiten zijn er twee verdacht, zegt André Versteegh van het nucleaire on-derzoeksinstituut NRG in Petten: de ultracentrifuge en de zwaarwaterfabriek. Een land als Iran heeft dergelijke installaties niet nodig. Versteegh: „Je kunt de producten, verrijkt uranium en zwaar water, gewoon kopen. Slechts een beperkt aantal landen heeft een verrijkingsinstallatie. Het is raar als een land met een beperkt kernenergieprogramma, zoals Iran, zijn eigen verrijking gaat ontwikkelen. En dat geldt ook voor zwaar water. Dat koop je, samen met de bijbehorende reactor.'"

Er is echter een legitiem strategisch argument om het materiaal niet te kopen: men zou niet afhankelijk willen zijn van buitenlandse leveranciers voor zo een strategische sector. De door Trouw aangehaalde deskundige denkt kennelijk dat Iran de wereld maar moet vertrouwen.

In de AD van 29 november staat:

'Het IAEA eist dat Iran zijn kernprogramma volledig stopzet'. Het gaat echter niet om het stoppen van het kernprogramma, maar het opschorten van een deel daarvan, de verrijking: een punt van cruciaal belang in de onderhandelingen

In een ANP bericht van 30 november staat:

'Maandag ontsnapte het land aan VN-sancties door in te stemmen met het tijdelijk stilleggen van alle activiteiten die gebruikt kunnen worden om kernbommen te maken'. Dit is een vooronderstelling: een voorstel voor sancties zou waarschijnlijk in de Veiligheidsraad zijn getroffen door een veto van China. Dat was op zijn minst formeel gesproken een mogelijkheid.

In het NRC Handelsblad van 30 november staat:

'Frankrijk, Groot-Brittannië en Duitsland hebben gekozen voor diplomatie. Zij bieden technologische steun aan voor goed gedrag.' De woorden 'goed gedrag' worden niet geciteerd: het is dus een waardeoordeel van de schrijver over de Iraanse politiek. Dat hoort niet thuis in een verslag.

In het korte bericht 'President Bush wil einde nucleair programma Iran' in de Volkskrant van 1 december staat:

'De Amerikaanse president Bush wil dat Iran een einde maakt aan zijn gehele nucleaire wapenprogramma. Iran heeft erin toegestemd dit programma te bevriezen, maar niet aangekondigd het te stoppen. Volgens Bush is de bevrozing positief, maar heeft Iran nog veel te doen.'

Dit klopt uiteraard niet. Iran ontkent dat het een kernwapenprogramma heeft en heeft toegestemd het verrijken van uranium op te schorten.

Irak

In het ANP-bericht 'Russen verwijderden wapens uit Irak' van 28 oktober en in het artikel 'Russen haalden wapentuig uit Irak' uit Trouw van 29 oktober wordt zonder enige tegenspraak de Amerikaanse onderminister van Defensie John Shaw aangehaald:

'Rusland heeft in de weken voor de Amerikaanse invasie in maart 2003 in Irak grote hoeveelheden wapens uit Irak naar Syrië en Libanon gebracht.'

Dit is vooralsnog een niet-bewezen bewering. In het Algemeen Dagblad van dezelfde dag wordt in het artikel "'Moskou smokkelde wapens'" in ieder geval nog een reactie van Russische zijde vermeld:

'Het Russische ministerie van Defensie brandmerkte het artikel als leugenachtige onzin. Volgens een woordvoerder was het Russische militaire personeel al geruime tijd voor de Amerikaanse invasie uit Irak vertrokken.'

De beweringen van Shaw zijn bovendien in tegenspraak met beelden die het Amerikaanse televisiestation ABC uitzond. In Trouw van 30 oktober staat in het artikel "'Explosieven verdwenen na inval':

'De Amerikaanse zender ABC heeft beelden uitgezonden die bewijzen dat de bijna 380 ton krachtige explosieven die in Irak zijn verdwenen, zoek raakten nadat de Verenigde Staten het bewuste munitiecomplex hadden bezet.'

Ook had het Witte Huis eerder al toegegeven dat de explosieven na de invasie zijn verdwenen, aldus het bericht 'Kerry laakt Bush over verdwenen explosieven' in het NRC Handelsblad van 26 oktober:

'En ook het Witte Huis heeft toegegeven dat de explosieven na de Amerikaanse invasie moeten zijn ontvreemd.'

Soortgelijke formuleringen zijn ook te vinden in berichten in de Volkskrant evenals Trouw en het Algemeen Dagblad van diezelfde dag.

De vraag naar de opvattingen over het al dan niet aanwezig zijn van massavernietigingswapens in Irak voorafgaand aan de oorlog tegen dat land vorig jaar, kwam weer eens aan de orde in de Tweede Kamer. Het ANP berichtte op 4 november in het artikel ‘Kabinet weigert terug te blikken op Irak’:

‘Kamp, maar met hem ook minister Bot (Buitenlandse Zaken) en premier Balkenende, houden vol dat de gewezen dictator Saddam Hussein de oorlog zelf over zich heeft afgeroepen door stelselmatig te weigeren aan de resoluties van de Veiligheidsraad te voldoen. Saddam weigerde informatie over de massavernietigingswapens te verstrekken en „de internationale gemeenschap had het gevoel dat hij deze wapens zou gaan gebruiken”, aldus Kamp.’

Voor de oorlog verklaarde de Nederlandse regering meerdere malen dat alleen de aanwezigheid van massavernietigingswapens voldoende reden zou zijn om een oorlog te beginnen. Het niet-voldoen aan Veiligheidsraadsresoluties is een reden die pas later, toen bleek dat er geen massavernietigingswapens in Irak gevonden werden, naar voren werd gebracht.

Ook op 4 november stond in het NRC Handelsblad het artikel ‘MIVD-chef meer internationale samenwerking inlichtingendiensten’, met daarin:

‘De MIVD ging ervan uit dat er in Irak massavernietigingswapens aanwezig waren voorafgaand aan de oorlog tegen dat land. „De VN-missie UNSCOM heeft niet alle voorraden strijdmiddelen vernietigd. Wij hebben nooit kunnen vaststellen dat er pogingen zijn gedaan om de restanten onklaar te maken. Ook zaten er grote hiaten in de Iraakse opgaven”, aldus Dedden [directeur MIVD, red.]’

Dedden zegt wel altijd „een slag om de arm” te hebben gehouden over het verhaal dat de Iraakse strijdkrachten binnen 45 minuten een aanval met chemische wapens hadden kunnen uitvoeren.

Volgens Dedden heeft zowel de MIVD als de AIVD in de aanloop naar de oorlog veel informatie gekregen van buitenlandse diensten.’

Volgens een ANP-bericht (‘Zalm: geen excuses voor ingrijpen Irak) van 29 september jl beschikte Nederland echter niet over de mogelijkheid een eigen analyse te maken:

‘Ons land beschikte over te weinig eigen bronnen om de gegevens van de internationale inlichtingendiensten te controleren, aldus Zalm’.

Noord-Korea

Frans Peeters schrijft in het artikel ‘Koreaans kruisvat in spanning’ in het Parool van 26 oktober:

‘Bovendien beschikt Noord-Korea over kernwapens.’

Hoewel vermoed wordt dat Noord-Korea inmiddels over twee kernwapens beschikt, is dit niet bewezen. Dit had dus beter wat voorzichtiger gesteld kunnen worden. Noord-Korea zelf geeft onduidelijke signalen af over het al dan niet in bezit hebben van kernwapens. In het artikel ‘Strijdkrachten in hoogste staat van paraatheid, infiltratie uit N-Korea vermoed niet ver van Seoel’ in dezelfde krant op dezelfde datum wordt een en ander wel correct geformuleerd.

Vanunu

Diverse kranten besteedden aandacht aan de arrestatie van de Israëliische atoomklokkenluider Vanunu. Het NRC Handelsblad schreef op 11 november in het artikeltje ‘Politie Israël pakt Vanunu op’:

‘Hem [Vanunu, red] is verboden Israël te verlaten, omdat hij volgens de Israëliische autoriteiten van plan is nog meer nucleaire geheimen te openbaren.’

Het was correcter geweest hierbij ook te vermelden dat Vanunu zelf zegt dat hij geen nieuwe geheimen meer te onthullen heeft, zoals dat bijvoorbeeld wel vermeld was in artikelen in Trouw en in de Volkskrant van 12 november. In een ANP bericht van dezelfde dag wordt geen enkel persbericht van medestanders van Vanunu aangehaald.

Amerikaans kernwapenbeleid

In aanvulling op de volgende passage uit het artikel 'Poetin werkt aan nieuw atoomwapen' in het Parool van 18 november:

'De Amerikaanse president George Bush heeft eerder al het groene licht gegeven voor de ontwikkeling van nieuwe, 'lichte' atoomwapens', kan gezegd worden dat het Amerikaanse Congres de financiering voor het onderzoek naar deze zogenaamde mini-nukes voor 2005 stopgezet heeft.

In het Brabants Dagblad/Haagsche Courant van 18 november staat:

'Rusland besteedt extra aandacht aan het nucleaire arsenaal sinds de Verenigde Staten in 2001 bekendmaakten dat zij een raketschild willen bouwen. Daarmee lappen de VS tot ergernis van Rusland internationale afspraken aan hun laars.' Dat klopt niet: vermoedelijk gaat het hier om de opzegging van het Anti-Balistisch raketverdrag (ABM): daartoe was de VS gerechtigd.